

ÖSSZEGZÉSEK

MTA ENKI

A nemzeti azonosságtudat megújításának és fejlesztésének feltételei, intézményrendszere

Ajánlások

1. A nemzetpolitika intézményrendszere

- 1.1. Magyarország állampolgárai – miként a világ legtöbb államában – az elmúlt évszázadok történeti változásai, gazdasági, migrációs folyamatai következtében többféle nemzetiségűek. Ugyanakkor a magukat az etnikai (anyanyelvi, kulturális, történeti, származási) kötődésük, nemzeti identitásuk alapján magyarnak, a magyar nemzethez tartozóknak vallók száz-ezrei, milliói Magyarország határain kívül élnek. Az állampolgárság szerinti (politikai) magyar nemzet és a kulturális magyar nemzeti közösség szorosan egymáshoz kötődik. Ennek a kötődésnek a megőrzését, erősítését a magyar állam kiemelten fontos feladatának tekinti.
- 1.2. Magyarország – a területén élő nem magyar, illetve a területén kívül élő magyar kisebbségi és diaszpóra közösségek iránti felelőssége tudatában, az európai kulturális sokszínűség, a diszkrimináció-mentes kisebbségi létezés értékeinek biztosítása érdekében – a jövőben is nagy súlyt helyez külpolitikájában a kisebbségi kérdések optimális kezelésére.
- 1.3. Az anyaországok és a kisebbségek kapcsolatának zavartalan fenntartása, ápolása és a kölcsönös felelősségen alapuló testvéri és partneri viszonyok fejlesztése a magyar állam nemzetpolitikai törekvéseinek kiemelten fontos célja. Magyarország a világ, Európa és az Európai Unió többi államával, különösen a Magyarország területén élő nem magyar kisebbségek anyaországaival, illetve a kisebbségi és diaszpóra magyar közösségek állampolgárság szerinti államaival, valamint a nemzetközi szervezetekkel közösen a kisebbségi helyzetből származó hátrányok csökkentésére, a kisebbségek nyelvi, kulturális többlettudásának hasznosítására és megbeccsülésére törekszik.
- 1.4. A 2,5–3 milliónyi kisebbségi és a mintegy 1 milliónyi diaszpóra helyezettü magyarral, valamint a 7–800 ezer magyarországi nem magyar vagy

kettős identitású kisebbségi magyar állampolgárral foglalkozó **kormányzati hivatali struktúra** a fenti okok miatt jelenlegi állapotában elégtelen. Javaslatunk:

- a) A fejlesztés egyik lehetséges iránya a miniszterelnökség nemzetpolitikai főosztályának a jelenleginél magasabb szintű, önálló kormányzati intézményként való kiépítése.
- b) A másik fejlesztési lehetőség, hogy a Miniszterelnöki Hivatal jelenlegi nemzetpolitikai főosztályának kompetenciáit a jelen helyzetnél intenzívebben, átláthatóbban hangolják össze a többi tárca magyarság-, diaszpóra- és kisebbségpolitikai ügyekkel foglalkozó csoportjainak munkájával.
- c) A Külügyminisztériumra háruló nemzetpolitikai feladatok elvégzése megfelelő hatáskörökkel rendelkező főosztály nélkül nehezen képzelhető el.

1.5. A Külügyminisztérium irányításával a stratégia kidolgozásában részt vevő intézmények és más egyetemi fórumok szakértőiből célszerű **rendszeres szakértői fórumot** létrehozni, amely a politikai döntéshozókkal – a szakapparátussal – közösen összeállított problémakatalógus alapján konkrét javaslatokat dolgoz ki minden olyan kisebbségi-, diaszpóra- és migrációs vonatkozású külpolitikai kérdéssel kapcsolatosan, amelyek kezelésében a stratégiai célok teljesítése érdekében módszeres munkára lesz szükség.

1.6. A Külügyminisztériumot az eddiginél nagyobb súllyal kell bevonni a határon túli magyar szervezetekkel való egyeztetésbe. Szükség van arra is, hogy kialakuljon a külügy **rendszeres konzultációja** a magyarországi etnikai és nemzeti kisebbségek szakértőivel és vezetőivel. Ezeknek a rendszeres konzultációknak a hiánya nagymértékben megnehezíti a kétoldalú kisebbségi vegyesbizottságok munkájának hatékonyabbá tételét.

1.7. Kiemelten kell kezelni a **nemzetközi roma programokat**. Az érintett szomszédállamokkal kétoldalú együttműködési formákat kell kezdeményezni, ami által szélesíteni lehet Magyarország emberi és kisebbségi jogi elkötelezettségét. A szomszédállamokkal bilaterális és regionális programok keretében szükséges kezelni a határon túli magyar roma népcsoport problémáit.

1.8. A magyarországi nem magyar és a szomszédországi magyar, illetve a diaszpóra helyzetű magyar közösségek állami költségvetési forrásokból működő **támogatási rendszereiben** világosan külön kell választani a civil és a politikai feladatokat, támogatásokat, s ennek érdekében a támogatási rendszerek kialakításának folyamatába be kell vonni a támogatott csoportok civil szervezeteinek képviselőit.

2. Külső és belső konszenzus a nemzetpolitikai célok megvalósítása érdekében

2.1. A külügyi stratégia nemzetpolitikai részének kialakításában elengedhetetlen a **magyarországi parlamenti pártok konszenzusa**. Ennek érdekében az érintett pártoknak a következő témák mentén kell leülni egymással tárgyalni:

- a) Magyarország a területén élő kisebbségek, a szomszéd államokban (és Csehországban) élő kisebbségi magyarok, valamint a nyugati és tengerentúli magyar diaszpórák reális igényeit és lehetőségeit figyelembe véve differenciált politikát kíván folytatni.
- b) Ennek érdekében a mindenkori magyar kormány és a magyar parlamenti pártok támogatják a kisebbségi és diaszpóra közösségek politikai, érdekvédelmi és országos civil szervezeteinek választott legitim képviselőit abban, hogy közösségük álláspontját híven tükröző álláspontot alakítsanak ki a politikai, kulturális, gazdasági törekvések tartalmáról, a Magyarországgal való kapcsolattartásról, illetve a támogatáspolitikai igényekről.
- c) Ennek érdekében célszerűnek látszik létrehozni a nagyobb, politikailag, kulturálisan megosztott közösségek esetében az országos szervezetek egyeztető fórumait. Az ezeken elfogadott közös álláspontot a magyar kormányok és parlamenti pártok tiszteletben tartják, és lehetőség szerint minden politikai fórumon támogatják. A parlamenti pártok tartózkodnak a kisebbségi közösségek közös álláspontját kialakító fórumok befolyásától.
- d) A mindenkori magyar kormány és a parlamenti pártok a szomszédos államok kormányaival és parlamenti pártjainak képviselőivel közösen a magyarországi nem magyar és a szomszéd országai magyar közösségek céljainak támogatását közös feladatként értelmezik. A kétoldalú és regionális kapcsolatokban a magyar kormányok és a parlamenti pártok érdekeltek a kisebbségpolitikai együttműködés formáinak kibővítésében, a támogatáspolitikai összehangolásában. Ezekben az együttműködési formákban megkerülhetetlennek tartják a kisebbségi közösségek bevonását.
- e) Ennek érdekében a magyarországi nem magyar és a szomszédos országai magyar kisebbségek javaslatai alapján mérlegelni kell a szomszédállamokkal aláírt kétoldalú kisebbségvédelmi szerződések hatékonyságát javító közös intézkedéseket (első körben a pozitív elmozdulás iránt a legtöbb fogékonyságot mutató Szlovéniával, esetleg Horvátországgal és Ukrajnával).

- 2.2. A nemzetpolitikai konszenzus kialakításában a közösségek országos szervezeteinek egyeztető fórumain kidolgozott elképzelések, állásfoglalások alapján a magyarországi parlamenti pártok és a határon túli magyarok képviselőinek fóruma a magyarságpolitika legfontosabb céljairól és alapelveiről öt évente elvi nyilatkozatot fogad el, amelynek tervezetét magyarországi és határon túli kisebbségi szakértők készítik elő.
- 2.3. A fenti politikai megegyezés alapján a kisebbségi közösségek egyeztető fórumait meg kell bízni azzal, hogy készítsék el **saját közösségi szintű, illetve regionális társadalomfejlesztési terveiket**, amelyek a mindenkori magyar (és optimális esetben az állampolgárság szerinti ország) kormánya számára megfelelő kiinduló pontot jelentenek a fejlesztési és a támogatáspolitikai tervezésében, összehangolásában.
- 2.4. A kisebbségi közösségek helyzetén – az integrálódó európai térben – a kétoldalú szomszédsági kapcsolatok, illetve a regionális együttműködés terén kínáló közös intézményfejlesztési lehetőségek kihasználásával, uniós fejlesztési források bevonásával lehet és kell javítani. A régió érintett és együttműködésre hajlandó államaival **új stratégiai partnerségi megállapodásokat kell kötni**. Az unió belső határait átlépő, a szomszédos államok nemzetpolitikáinak egymásba fonódó kapcsolati hálózatai csak akkor tudnak létrejönni és hatékonyan működni, ha azok alapját a kisebbségi szervezetek, pártok és az állampolgárság szerinti országok kormányzatai között kialakítandó megállapodás-rendszerek garantálják.
- 2.5. 10–15 éves perspektívában szükséges újrafogalmazni a kisebbségi pártok, szervezetek **autonómiaigényét**. A kisebbségi jogok kiterjesztését biztonságpolitikai kockázatok miatt ellenzőkkel szemben csak kölcsönös garanciákon, széleskörű konszenzuson nyugvó autonómiaprogramok számíthatnak sikerre és nemzetközi támogatásra. Ezek tömeglélektani, politikai előfeltételeit segíthetik a következő tényezők: a kisebbségek kormányzati, önkormányzati, országos és regionális szerepvállalása; a regionalizáció várható pozitív következményei; a konzociális gyakorlat sikeres elemei és tapasztalatai; a kisebbségi közösségeknek az államközi relációkban betöltött pozitív közvetítő szerepvállalásai.
- 2.6. A **kisebbségi jogkiterjesztés** Magyarországon is nehezen érvényesülő gyakorlatát a kétoldalú tárgyalásokon rendszeresen fel kell vetni. Így például a magyar nyelv regionális szinten való hivatalossá tételét; a végrehajtó hatalomban való arányos részvétel kérdését; a saját oktatási, kulturális intézményrendszer önkormányzati működtetését; a kisebbségeket érintő kérdésekben a kisebbségek kezében lévő döntéshozatali lehetőségek ki-

terjesztését stb. Ezeket a jogkiterjesztési javaslatokat minden országban az adott viszonyoknak megfelelően lehet és kell operacionalizálni.

2.7. A magyarországi kisebbség- és a külhoni magyarságpolitikában a jelenleg szinte egyeduralkodó és ezért gyakran kontraproduktív pártpolitikai szempontok felülírása érdekében a **társadalompolitikai megközelítést** javasoljuk középpontba állítani. Ennek a szemléleti váltásnak három döntő eleme van:

- a) Az 1918 előtti helyzethez viszonyító megközelítés helyett az adott ország és régió társadalmi viszonyaiból és problémáiból kell kiindulni: nem a régi rend „visszaállítása”, hanem a **nemzeti identitás intézményes fejlesztése, a többség-kisebbség viszony javítása, a közös régiók valódi, a kultúrák és nyelvek egyenrangúságán, kölcsönösségén alapuló multikulturalitás állam** a cél.
- b) A nemzeti identitás reprodukciója nem általában a „közösségen” belül működik, hanem az oktatási, kulturális, egyházi intézményeken, a médián, informatikai lehetőségeken keresztül. Tehát a közösségépítés a **mérhető magyar intézményi szolgáltatások** révén seíthető.
- c) Ezeket a szolgáltatásokat nem általában a közösség, hanem az egyének veszik igénybe. Mégpedig olyan kisebbségi léthelyzetben élő személyek, aki külön erőfeszítésre kényserülnek az adott társadalmon belül kulturális, társadalmi és közösségi *esélyegyenlőségük* biztosítása érdekében. Tehát a magyarságpolitikának – a politikai érdekvédelem mellett – a határon túli magyarság **munkaerő-piaci pozícióira, társadalmi mobilitási lehetőségeire és helyi közösségeik fejlesztésére is figyelnie kell.**

2.8. Magyarország kisebbségi jogkiterjesztés iránt elkötelezett külpolitikájában óhatatlanul komoly szövetségesekre, nagyhatalmi támogatókra, nemzetközi szervezetek támogatására és regionális partnerekre szorul. A nemzetpolitika, a magyarországi kisebbségpolitika és a szomszédságpolitika terén vállalt európai és regionális kezdeményező szerep elfogadtatása, népszerűsítése érdekében egyre nagyobb súlyt kell helyezni a **magyarságról és Magyarországról a szomszédos országok nyelvén megjelenő** tv- és rádióadásokra, többnyelvű csatornákra, internetes tartalomszolgáltatásokra stb. Ezek a programok egyben lehetőséget teremtenek a kisebbségi közösségek kétnyelvű kiadói, stúdiói, portáljai és szakemberei, művészei számára. Ezekkel a programokkal párhuzamosan Magyarország a szomszédországok többségét megszólító ösztöndíjakkal, ifjúsági csereakciókkal erősíthetné a maga **kezdeményező szerepét**. Mindezekben láthatóan

még jó ideig hiába várunk a kölcsönösségre. Aki a térségben ezeken a területen először investál, az nyerhet a szemléletformálásban a legtöbbet.

3. Európai uniós politika

- 3.1. Az immár EU-tag Románia és Szlovákia viszonylatában szükség lenne az alapszerződések közel tíz éves tapasztalatainak alapos elemzésére. Előbb a közös regionális fejlesztésekben, majd a kisebbségvédelem terén **új, más jellegű szerződések kidolgozását kell kezdeményezni**: az EU-tag szomszédokkal törekedjünk olyan megállapodásokra, amelyek kölcsönös ösztöndíj-programokkal, műemlékvédelmi megállapodásokkal, kisebbségi intézmények közös állami finanszírozásával a magyar kisebbségi közösségek életképességét, tudáserejét támogatják. Ez természetesen nemcsak Románia és Szlovákia esetében fontos, hanem Szlovéniával való kapcsolatainkban is, és épp ez utóbbi országgal lehetne ezt az építkezést elkezdni.
- 3.2. Fontos az **Uniós programok kihasználása**: Magyarország a határ menti régiók közötti együttműködésben tud hatni az érintett tagállamokkal való együttműködésre. Az Unión belül elfogadott közösségi költségvetéshez kapcsolódó nemzeti fejlesztési terv kidolgozásában és végrehajtásában megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a tudás-transzfer, a határon átnyúló együttműködés és a gazdasági programok terén a magyar kisebbségek igényeire és érdekeire. Az egyes magyar kisebbségi közösségek rendkívül eltérő demográfiai, szociális, gazdasági és politikai helyzete miatt **differenciált**, a saját államukkal meglévő **kétoldalú kapcsolatokban jól érvényesíthető** célokat kell kitűzni. Az EU-tag szomszédos államokkal, a magyar kisebbségek gazdasági, szociális helyzetén javító programokban kell összehangolni a nemzeti fejlesztési terveket. Mindennek előfeltétele a saját regionális társadalomfejlesztési tervek kidolgozása.
- 3.3. Az integráció mélyítésével és a zátonyra futott Alkotmányos Szerződéssel szemben erősödő általános szkepszis ellenére nyilvánvaló, hogy az Alkotmányos Szerződés nem kerül le a napirendről. A magyar külpolitikának azt kell képviselni, hogy a dokumentumban benne maradjon a **kisebbségi klauzula**. Az új alapítószerződésben kompromisszum alapja lehet a kollektív jogokat sejtető formulák, úgy mint a „kisebbségek védelme” vagy a „nemzeti kisebbségek jogai” *helyett* a jelenleg is az ASZ tervezetében szereplő „kisebbségekhez tartozó személyek jogai” kitétel.
- 3.4. Az Alapjogok Chartájának átalakítása során **reális cél a „nemzeti, kulturális sokszínűség” fogalmát a kisebbségi nyelvek védelmével vagy a regi-**

- onális, kisebbségi kultúrák védelmével kiegészíteni.** A közösségi jogban elismert/elismerendő alapjogok keretében törekedni kell a kisebbségek sajátos jogainak elismerésére.
- 3.5. Magyarország 2011-ben veszi át a soros elnökséget Belgiumtól. Minden uniós elnökségi időszak bizonyos prioritások megjelenítésére törekszik. A magyar uniós elnökségi programot kellően reális célokkal és alapos előkészítéssel Magyarország EU-n belüli politikai profiljának meghatározására kell felhasználni. A magyar elnökség megerősítheti a szimbolikus célok, mint pl. a **kulturális és nyelvi sokszínűség** vagy a **diszkrimináció-tilalom** megjelenítését. Ezáltal kisebbségbarát közösségi programokat is tud kezdeményezni. Ezt segítheti, hogy **2008 a Kultúrák közötti párbeszéd éve lesz az EU-ban.** Magyarország érdeke, hogy ebben és minden más hasonló uniós programban erőteljesen megjelenjenek a kisebbségek szempontjai is.
- 3.6. Kisebbségi szempontból hivatkozási alapot jelenthet az EU egyik fő alapelve, a **diszkrimináció tilalma**, mely – egyebek mellett – tiltja a faji vagy etnikai eredeten alapuló hátrányos megkülönböztetést. A diszkrimináció-ellenes küzdelemben Magyarországnak kezdeményező szerepet kell vállalnia, különösen abban a vonatkozásban, hogy a hátrányos megkülönböztetés megszüntetésére irányuló programok kiterjedjenek a kisebbségek helyzetének javítására is (pl. az oktatás, a közösségi kulturális támogatások stb. területén).
- 3.7. Az EU külpolitikai stratégiájának alakítása komoly befolyással lehet a vajdasági és a kárpátaljai magyar kisebbségre is. Magyarország szerepe az ún. **szomszédságpolitika** (Neighbourhood Policy) fejlesztésében ezen a téren fontos. Az EU-val partneri kapcsolatba lépő külső államokkal szemben erősödő követelmény a demokratikus intézményrendszer működésén kívül az emberi jogok tiszteletben tartása is. Magyar érdek ennek keretében ösztönözni a kisebbségi jogok számonkérését.
- 3.8. A schengeni határőrizeti rendszer bevezetése súlyosan érinti a kárpátaljai és vajdasági magyarok kapcsolattartási lehetőségeit. A **vízumpolitika** – az adott korlátok közötti – rugalmas alkalmazása fontos segítség. Törekedni kell a lehető legnagyobb kedvezmények biztosítására. Az érintett országokban bővíteni kell a konzuli kapacitást. A magyar államnak módot kell találni a vízumdíjjal járó (az érintett közösségeket nagyon súlyosan érintő) terhek enyhítésére. A magyar kisebbségekhez tartozó személyek magyarországi kapcsolattartásának biztosításában segíthet a **kishatárforgalom intézménye**, amelybe mind a beregszászi járás, mind a Tisza mente tömbmagyar része bekerülne.

4. Autonómia – regionalizáció

- 4.1. A **regionalizmus megerősödik**, a régiók szerepe fokozódik. Biztosan állíthatjuk, hogy a területi autonómia kérdése belátható időn belül nem fog ekkora támogatottságot élvezni. A regionalizmus révén viszont megvalósíthatók az autonómia-törekvések elemei. A magyar állam részéről kívánatos a regionalizáció kérdéskörének napirenden tartása, nem utolsósorban azért, mert ez maradéktalanul támogatásra talál az EU-ban. A régiók határainak eldöntése az állam szuverenitásának része. Ennek befolyásolása – bármilyen csekély is ennek az esélye, és más európai partnerek nélkül elképzelhetetlen – létfontosságú a határon túli magyarság számára.
- 4.2. Magyarország csak akkor támogathatja eredményesen a határon túli magyarok érdekeit, ha a kérdéseket **univerzális terminológiában** fogalmazza meg. A határon túli magyar kisebbségek támogatását az EU úgy tekinti, mint partikuláris magyar érdekek képviselőjét. Amennyiben a magyar külpolitika általános kisebbségvédelmi normák kialakítására törekszik az EU keretében, illetve politikai cselekvéseiben figyelmet fordít más emberi jogi és kisebbségi kérdésekre, úgy ez a politika hitelesebbé és elfogadhatóbbá válik.
- 4.3. A rövid távon a legégetőbb a **vajdasági magyarok** kérdése. A magyar államnak azonnali álláspontot kell kialakítania Koszovót illetően, és fel kell készülnie arra, hogy Koszovó függetlenedése után napirendre kerülhet a koszovói szerbek vajdasági betelepítése. A magyar diplomácia aktív részvétele a folyamatban csökkentheti a vajdasági magyar társadalom gyengülését. A koszovói szerbek számára biztosított kisebbségvédelmi garanciák a vajdasági magyarság esetében is számonkérhetők. A **kárpátaljai magyarság** önszerveződő intézményességét (autonómia-törekvését) a különleges vállalkozási övezet, a kishatárforgalom és a határmenti magyar önkormányzatok szövetkezése erősítheti meg. A magyar külpolitikának e három intézmény minél hatékonyabbá tételére kell törekednie.

5. Migrációs politikai ajánlások

- 5.1. Magyarországnak a külkapcsolati stratégiával összhangban ki kell alakítania az aktív migrációs politika szabályzó rendszerét, amelynek erősítenie kell a nemzetközi népmozgások, vándormozgalmak Magyarország és a magyar kulturális nemzeti közösség szempontjából kedvező, és csökkentenie kell az ugyanezen szempontokból kedvezőtlen gazdasági, társadalmi következményeit.

- 5.2. Magyarország mint uniós tagállam az Unió bevándorlási és menekültügyi politikai ajánlásait, szabályait követi. Saját nemzeti, külpolitikai érdekeit és céljait az aktív migrációs politikai doktrínájában rögzíti. Ebben az alapelvek szintjén a magyar anyanyelvű bevándorlókkal kapcsolatos könynyítéseket, kedvezményeket éppúgy szükséges megfogalmazni, mint a letelepedési, állampolgársági kérelmek elbírálásának szempontrendszerét.
- 5.3. A különböző nyelvű, állampolgárságú, státusú bevándorló csoportok közt pozitív értelemben megkülönböztetett módon kell kezelni a szomszédos országokban és a diaszpóra helyzetben élő, magyar állampolgársággal nem rendelkező, de magyar nemzetiségű bevándorlókat. A rájuk vonatkozó szuverén nemzeti szabályozás keretében érdemi kedvezményeket kell nyújtani a biztos egzisztenciával rendelkezőknek a honosítás terén, és hatóságos segítséget, hosszabb távú kedvezményeket kell biztosítani a lakhatásukat saját erejükből megoldani nem képes magyar nemzetiségűek számára.
- 5.4. Magyarország külpolitikai stratégiája a kisebbségi és a diaszpóra magyarok Magyarországra történő tömeges áttelepülését nem tartja kívánatosnak, de a bevándorlást természetes jelenségnek tartja, és a lehetőségekhez képest az integrációhoz az önkormányzatokon keresztül segítséget nyújt. Magyarország a következő tíz-tizenöt évben a regionális bázisukhoz és kultúrájukhoz ragaszkodó kisebbségi magyar közösségek szülőföldi fejlődését és a Magyarországgal való kiegyensúlyozott, folyamatos kapcsolattartást együtt kívánja támogatni, s az ezt megkönnyítő utazási, vízum- és munkavállalási kedvezmények körét az aktív migrációs politika szabályzó rendszerével folyamatosan bővíti.

6. Oktatáspolitikai ajánlások

- 6.1. Az oktatáspolitikában elengedhetetlen a magyarországi szakpolitikáknak a határon túli magyar szakpolitikákkal történő összehangolása az esetleges illojális konkurenciahelyzetek kialakulásának megelőzése érdekében. Minden nagy régióban **határon túli magyar oktatási tanácsot** kell létrehozni, illetve létező **felsőoktatási tanácsokat** tartalommal megtölteni, hogy segítsék a magyarországi döntéshozást.
- 6.2. Sikeres határon túli magyar oktatáspolitikai stratégiák kidolgozásának háttértámogatására a négy határon túli magyar nagyrégióban egy-egy regionális **oktatáskutató csoportot** kell szervezni, melyek helyzetelemzésekkel és szakmai tanácsadással segítik az oktatáspolitikai döntések megalkotását.

- 6.3. A **közoktatás minőségbiztosítása** érdekében elengedhetetlen, hogy az oktatási támogatások az eddigi infrastrukturális fejlesztési célok helyett a tudásbeviteli programokat támogassák. Ebben döntő szerepe van annak, hogy a Szülőföld Alap oktatási támogatásait célprogramokba szervezett, részletező és átgondolt pályázati formában ítélik oda. Az oktatásfejlesztés szemléletformálásának eszköze a határon túli magyar pedagógusképzés és továbbképzés korszerűsítése.
- 6.4. A felsőoktatásban ma már nem az intézményalapítás a fő cél, hanem **a meglévő felsőoktatási rendszer fenntartása**, működtetése, az oktatás és kutatás minőségének javítása. A magyar állam szerepe, hogy diplomáciai úton támogassa az akadémiák közötti együttműködések keretében megvalósuló magyar–magyar programokat. A kisebbségi pártok és a magyar diplomácia közös feladata, hogy az intézményfenntartásba bevonják az adott államot, többpilléres finanszírozási rendszer kialakítására törekedjenek. Kiemelt szerepe van az akadémiai és irányítási szervek elkülönítésének, kompetenciájuk és feladatköreik pontos behatárolásának.
- 6.5. A határon túli magyar oktatás mozgásterét a demográfiai leromlás és migráció negatív hatásainak kiegyensúlyozására: a minőségi oktatás és a közösségi szolgáltatás. A magyar külpolitikának ebben kell segítséget és támogatást nyújtani. A **minőségi oktatás** elemei: modern infrastruktúra; korszerű oktatási tartalmak (tantervek, tananyagok, tankönyvek, taneszközök) és technológiák; a sokrétűen képzett pedagógusok; szakszerű intézményvezetés.
- 6.6. A magyar állam ICT technológiaimporttal, infrastruktúrafejlesztéssel, a Magyarországon már meglévő tudás (felsőoktatási akkreditációs csomagok kidolgozása, minőségbiztosítás, monitoring-rendszer kialakítása, menedzsment-fejlesztés, pályázati potenciál növelése) szükség szerinti adaptálásával tudja támogatni a **határon túli magyar felsőoktatást**. A tudományos utánpótlás kinevelésének kiemelt kezelésével (MTA- és EU-ösztöndíjak), mobilitási programok (diákok és tanárok cseréje, külföldi tanulmányi programokban való részvétel) támogatásával, nyelvi kompetenciák fejlesztésével, közvetítő szerep felvállalásával (a határon túli magyar oktatási intézmények bevonásával EU-s – FP7, ERA, NET, TÁMOP – és más külföldi pályázatokba), pályázati önrész biztosításával kell hozzájárulnia a határon túli magyar oktatás fejlesztéséhez.
- 6.7. Kiemelten kell kezelni az ezidáig háttérbe szorult oktatási szinteket: a korai életszakaszban történő beiskolázás időszakát (óvodai, elemi, általános iskolai oktatás), a szakképzést és a felnőttoktatást. Az identitás-megőrzés szempontjából hatásos eszköznek bizonyult a kedvezmény-törvény

alapján alanyi jogon juttatott **oktatási támogatás**, mely növelte a beiskolázási számarányokat. Ez az egyetlen individuális támogatási forma, e rendszer hosszú távú fenntartása – hatékonyságnövelő programokkal, és a lebonyolítási költségek jelentős csökkentésével módosítva – ajánlott. Szükséges olyan többletet nyújtó speciális programok kidolgozásának támogatása, amelyek vonzerővel bírnak (pl. idegen nyelvi képzés, művészeti készségek fejlesztése, napközis tevékenységek). A **korai beiskolázási** programokban elsődleges az esélyegyenlőség és a magyar romák integrációjának elősegítése. A **felnőttoktatás** feltételeinek javításával a határon túli magyar közösségek munkaerő-piaci versenyképességét kell szolgálni.

- 6.8. Támogatni kell az oktatásban a közösségi értékek, érdekek képviselőit, valamint a csoportos, illetve hálózati együttműködésre serkentő tanulási formákat (ICT technológiák alkalmazásával). Kiemelten kell kezelni a nyelvi és környezettudatos **szocializációt**, a **kompetenciafejlesztést** (készségek és képességek), melyek révén az oktatás alkalmazható és adaptálható tudást termel, környezettudatos, toleráns, diszkriminációellenes és kooperálásra ösztönző oktatást biztosít.

7. Kulturális és sajtóstratégia

- 7.1. Külpolitikai szempontból a **magyar kulturális stratégia** részévé kell tenni a határon túli magyar kulturális stratégiát. Idetartozik a kulturális intézményrendszer, a média és sajtó intézményeinek fenntartása. E stratégiában a médiapolitikanak, a közművelődésnek és a közgyűjteményeknek van meghatározó szerepük. Figyelembe kell venni az információs technológia nyújtotta lehetőségeket, valamint az intézményesült magas kultúrában, illetve a populáris kultúrában rejlő közösségépítő potenciálokat is.
- 7.2. A határon túli magyar kulturális stratégia része a **kulturális intézmények** működésének, állapotának regionális szintű feltárása, értékelése. Az értékelésnek ki kell terjednie a kulturális fogyasztási szokásokra, a sajtón keresztül továbbított tartalmak vizsgálatára, a kultúrateremtésben fontos szerepet játszó digitális kompetenciák feltárására, valamint a kulturális, művészeti intézmények működtetésének anyagi és humán erőforrás vonatkozásaira. Ezekre az értékelésekre kell építeni a magyar külpolitika szempontjából fontos, kulturális területen megvalósuló szakmai képzések és továbbképzések rendszerét, valamint a kulturális intézmények fenntartását.
- 7.3. **Magyarország részfelelőssége.** Magyarország (az előbbieik birtokában) körülhatárolhatja, hogy mely szegmensekben kíván partnerként, illetve

mely szegmensekben támogatóként fellépni. Ki kell dolgozni azokat a szempontokat, amelyek mentén a magyarországi közpénzből fenntartott és a határon túli magyarokat megcélzó médiumok működése megújulhat.

- 7.4. A **szakemberképzés** területén a határon túli magyar nyelvű újságíróképzést, kulturális menedzser, könyvtáros képzést részlegesen (a helyi hagyományokat tiszteletben tartva) integrálni kell a magyarországi képzésekbe. A már létező képzések esetében szoros intézményközi kapcsolatok létrehozását kell támogatni, és ahol még nincs magyar nyelvű képzés, ott akár felnőttképzési programok keretében is támogatni kell az indítást.
- 7.5. Határon túli magyar **kulturális digitalizáció** részeként önálló portálok tartalomfejlesztésére, a számítógéppel való ellátottság, illetve az internetes hozzáférés növelésére kell törekedni. A határon túli magyar kulturális stratégiának meg kell találnia a már létező magyar információs társadalom stratégiájával a határon túli magyarokra vonatkozó szinergiákat.
- 7.6. Az integrált médiahálózat, a kulturális hálózati rendszer elérése érdekében az **együttműködések**et ki kell terjeszteni a nyugati magyarság sajtóorgánumaira is, amelynek keretében a nyugati magyarság, az anyaországiak és a határon túliak kulturális értelemben közelebb kerülhetnének egymáshoz. Az együttműködések sajátos területét képezik a **határon átnyúló együttműködések**, a határmentiség kulturális (és így gazdasági) kihasználása. Ez részben történeti okokból kiemelt fontosságú, részben pedig a jelenlegi EU-s finanszírozási rendszernek is kiemelt területe.
- 7.7. Különösen fontos a **nyugati diaszpóra kulturális örökségének feltárása**, illetve az ebben rejlő kulturális és gazdasági erőforrások újrahaznosítása. A kölcsönös érzékenységek, érdekek és érzelmek elismerése mellett a diaszpóra kulturális örökségének hatékony felhasználásának célja, hogy a magyar diaszpóra fiataljai élő kapcsolatokat alakítsanak ki az anyaországiakkal, illetve, hogy kialakuljanak a Kárpát-medencei magyar fiatalok nyugati képzésének új csatornái.